

Börtönügyünk reformkérdései, különösen törvényhozási szabályozása.

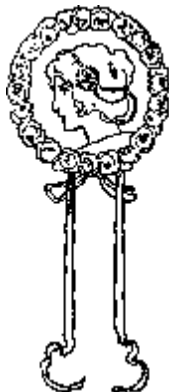
Felolvastatott a Magyar Jogászegylet büntetőjogi
szakosztályában 1921. évi május hó 25. napján.

Különlenyomat a miskolczi ág. hitv. ev. jogakadémia által a nikolsburgi
béke 300. évfordulója alkalmával kiadott Emlékkönyvből.

írta:

Dr. HACKER ERVIN

pozsonyi egyetemi magántanár,
miskolczi jogakadémiai nyilván. rend. tanár.

SÁROSPATAK.
NYOMATOTT A REF. FŐISKOLA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
1922.

I.

„ A legszebb, a leghumánosabb anyagi büntető törvény, s a legliberalisabb büntetőperrendtartás sem ér semmit, ha a büntetések végrehajtása tökéletlen s nem a törvényhozó szándékának megfelelő.”¹ Es tényleg különös eljárás, hogy az államok aránytalanul több fáradságot és költséget fordítanak a büntetőjogi anyagi és eljárásjogi törvények meghozatalára és gyakorlására, mint a büntetések, elsősorban a szabadságvesztésbüntetések helyes és eredményes végrehajtására, holott a büntetőjogszolgáltatás és a kriminalitással szemben való küzdelem eredménye nemcsak az anyagi törvényektől és kifogástalanul lefolytatott eljárástól, hanem — talán elsősorban — a büntetések helyes és kifogástalan végrehajtásától függ.

A mi viszonyaink hasonló jelenséget mutatnak. így az utolsó a világháború előtt megállapított, az 1914/15 állami gazdasági évre vonatkozó költségvetés szerint az igazságügy-miniszteriumnak körülbelül 60 milliónyi kiadásából az országos büntetési intézetek személyi és dologi kiadásaira alig 3V₂ milliót fordítottunk, de ezen 3V₂ milliónyi kiadásból is még levonandó az országos büntetési intézetek üzeméből befolyó majdnem 700,000 koronányi bevétel.

Ennek a jelenségnek felismerése indított arra, hogy a mi magyar börtönügyünknek reformkérdéseivel foglalkozunk.

Előadásom anyagát két részre tagoltam. Először foglalkozni fogok azokkal az általános jellegű reformokkal, amelyek börtönügyünk keretében leginkább kívánatosak, amelyeket azonban idáig az elméletben nem igen érintettek; ezek ama

¹ Finkey, Szabadságbüntetéseink reformjához, különlenyomat a Jogból, Budapest, 1900., 48. old.

óhajok, amelyek a börtönügy üzemének keretében volnának megvalósítandók. Azután előadásom második részében annak a feladatnak megoldását tűztem magam elé, hogyan volna börtönügyünk törvényhozásilag szabályozható.

II.

Azokkal a börtönügyi irodalmunkban úgyszólván már közhelyt képező követelésekkel, hogy külön önálló, legfelsőbb börtönügyi hatóságot kellene megszervezni, hogy börtönügyi tisztviselőink intenzívebb kiképzéséről gondoskodni kellene,¹ részletesebben foglalkozni feleslegesnek tartom. Ezen anyagkomplexumba sorozhatjuk azután még ama minduntalan visszatérő óhajt, hogy a letartóztatásnak különböző nemeit külön külön intézetben kell foganatosítani, hogy a rövidtartalmu szabadságvesztésbüntetések, amelyek minden ország büntetőjoggyakorlatában nélkülözhetetlen rosszat képeznek, feltétlenül magánelzárásban hajtandók végre, hogy tekintettel hazánk agrikultur jellegére az elítéltek szabadban való foglalkoztatása még ki volna terjesztendő, hogy letartóztatási intézeteink munkaüzemei, amelyeknek egy része még mindig vállalkozói kezelésben folyik,² teljesen házi kezelésbe volnának veendő, hogy jobban kellene arról gondoskodni, hogy az ipari rabmunkaüzemek és a szabad ipari üzemek közt tekintettel a rabmunkának olyan gyakran hangoztatott versenyére összhang legyen, stb. Nem akarok az összes már közhelyt képező követelésre kitérni; feladatomnak inkább azt tekintem, hogy az irodalomban idáig még kevésbé érintett reformtörekvésekkel foglalkozzak, azonban ezeket részletes tárgyalás alá vegyem.

Lássuk ezeket sorra !

A letartóztatási intézeti üzemeknek, a szabadságvesztés büntetések végrehajtásának egyik legfontosabb mozzanata az elítéltek foglalkoztatása, a rabmunka. Ezen munkáltatás által akarjuk az elítélteket munkás életre szoktatni és őket

¹ Ezt sürögste hazai irodalmunkban már Staub Móric a Jogászegyletben 1891 jan. 3-án tartott felolvasásában (Jogászegyleti értekezések, Régi folyam 7. kötet 6. füzet); a német irodalomban főleg Wulffen (Reformbestrebungen auf dem Gebiete des Strafvollzugs, Dresden, 1905, 16 old.) mutat rá e kérdés jelentőségére.

² Szöllösy, A magyar börtönügy vázlatja, Budapest, 1920. 26 old.

a szabadulásuk utáni boldogulásra képessé tenni. A rabmunka ezt a célját azonban csak az esetben fogja elérni, ha az elítéltek személyi viszonyainak, egyéniségüknek megfelelő lesz. Az elítéltek előbbi foglalkozása, testi erejük, az elítéltetésük okát képezett bűncselekmény jellege és még számtalan más körülmény veendő figyelembe a konkrét esetben a munkanem kiválasztásánál (így például erőszakos bűncselekmények elkövetőit nem ajánlatos olyan munkával foglalkoztatni, hol támadásra alkalmas eszközökhöz jutnak.) Egy intézetben lehetetlen lévén az összes szükséges és számba veendő munkanemeket meghonosítani, így már az egyes letartóztatás! intézetbe való beutalásuknál tekintettel kellene lenni az illető elítéltek személyes tulajdonságaira és körülményeire.

Stoos előbb berni, most bécsi egyetemi tanár, a svájci 1893/94 iki büntetőtörvénytervezetnek megteremtője követeli, hogy a most érintett szempontok mentül eredményesebb keresztülvitele végett *a letartóztatást intézeteket* a meghonosítandó munkanemek tekintetében *specializálni kellene*.¹ A munkanemeket olyképpen kívánja elosztani, hogy az egyik intézetben a mezőgazdasági üzemek, a másokban ellenben az ipari foglalkoztatások volnának összpontosítandók. S az elosztás és az egyes munkaüzemek terjedelme és a benne foglalkoztatandó elítéltek számának megállapításánál tekintettel kellene lenni a bűnügyi statisztikának vonatkozó adataira. S míg az egyik intézetben a különféle mezőgazdasági munkanemet honosítandók meg, addig a másokban a kézműveseket: szabókat, cipészeket, asztalosokat, lakatosokat stb. foglalkoztatnók. A kereskedelmi munkában jártas elítélteket pedig megfelelő számban az összes intézetek között lehetne elosztani.

S már a beutalásnál kellene figyelemmel lenni arra, vajjon az illető intézetben a beutalandóra nézve alkalmas munkanem meg van-e honosítva s csak olyan intézetben volna az elítélt elhelyezhető, ahol az egyéniségéhek megfelelő munkával való foglalkoztatása, a rabmunka egyénésítése, eleve biztosítva van.

A mi hazai letartóztatási intézeteinkben egyedül az ipari munkanemek közül vagy 30 van meghonosítva², ezeknek és

¹ Stoos, Lehrbuch des österreichischen Strafrechts, 2. kiadás, Wien-Leipzig, 1913. 220. s. köv. old.

² Szöllösy, id. m. 25. old.

a mezőgazdasági munkaágaknak a most ismertetett szempontokból való csoportosítását talán megfontolni és megkísérelni lehetne. S főleg a beutalásnál az elítéltek egyéni körülményeit is figyelemmel kísérni kellene.¹

Egy másik, az irodalomban szintén még keveset érintett reform lenne az u. n. *relatív munkapenzum* meghonosítása. Relatív munkapenzum alatt az egyes elítéltek részére munkabírásuk szem előtt tartása mellett külön-külön megállapított munkapenzumot értjük. Például az elítéltek kefekötéssel foglalkoztatnak; abszolút munkapenzum esetében az abban a munkásüzemben foglalkoztatott összes elítéltekkel szemben a munkapenzum azonos mértékben, mondjuk napi tíz kefe elkészítésében van megállapítva; ellenben relatív munkapenzumról akkor beszélünk, ha a munkapenzum X. elítéltel szemben, tekintettel annak kisebb ügyességére és munkabírására, napi kilenc kefe elkészítésében, ellenben Y.-nal szemben, tekintettel a kefekészítésben való teljes jártasságára és nagy munkabírására, napi 11 kefében nyert megállapítás.

Akik a relatív munkapenzum mellett emelnek szót, álláspontjukat azzal támogatják, hogy az egyes elítéltek munkabírása és ügyessége annyira eltérő, hogy amennyiben valamilyen munkanemben az összes ott foglalkoztatottakkal szemben azonos munkapenzumot állapítanak meg, ez a munkapenzum számos elítélt munkabírásával és ügyességével nem áll arányban.² Ha az abszolút munkapenzum az illetőre nézve tekintettel munkabírására túlmagas, de mégis annak elkészítésére szorítjuk, úgy csak selejtes munkát fog végezni. Ha meg másrészt munkabírása olyan, hogy képes volna az abszolút munkapenzumnál nagyobb mennyiségű munkát elvégezni, azért nem fog a köteles munkamennyiségénél többet dolgozni, hanem a fenmaradó munkaidőt „elamerikázza.”³

Részünkről tekintettel a most ecsetelt okokra, valamint tekintettel arra, hogy csak a relatív, az egyes elítéltek munka-

¹ Szöllősy most idézett munkájában (16. old.) azonban sajnos arra a fájós tényre mutat rá, hogy a beutalásnál elsősorban az szokott irányadó lenni, hogy melyik intézetben van üres hely.

² Lutz, Die Arbeit in den Strafanstalten und der Verdiensteil der Sträflinge, Züricher Diss., Zürich, 1899, 80. old.

³ Treu, Der Bankrott des modernen Strafvollzuges und seine Reform, Stuttgart, 1904, 15. s köv. old.

bírásához mérten megállapított munkapenzum felel meg valóban a munkapenzum tulajdonképpeni céljának: az elítélt munkája ellenőrzésének, a relatív munkapenzum meghonosítását kívánatosnak tartjuk.¹

Egy másik szintén az elítéltek munkáltatásával kapcsolatos kérdés volna *munkajutalmuk jogi természetének megállapítása*. Ez a reform a munkajutalom erkölcsi jelentőségét emelné !

A munkajutalomra való igény és ezzel kapcsolatban jogi természete tekintetében az állásfoglalások a legtarkább képet mutatják.² Nagy vonásokban ismertetve ezeket a következőképpen lehet csoportosítani: uralkodó nézet szerint az elítélteket munkájuk jövedelméből való részesedésre jog egyáltalában nem illeti meg. A másik tábor ellenben elismeri az elítélteknek munkájuk jövedelmében való részesedésükre irányuló jogukat és pedig részben feltétlenül és tekintet nélkül arra, vájjon milyen súlyú és jellegű szabadságvesztés-büntetésük és tekintet nélkül arra, vájjon a rabtartási költségeket fedezték-e; részben pedig a munkajutalomra való jogot csak azoknak hajlandó megadni, akik munkakényszer alatt nem állanak, illetve az állásfoglalások egy másik árnyalata szerint pedig viszont csak azoknak, akik a rabtartási költségeket sajátjukból vagy pedig munkájuk jövedelméből a munkajutalmat megelőzőleg fedezték. És ezen állásfoglalásoknak kihatásaképpen igazodik aztán különféleképpen a munkajutalomnak jogi természete is.

A fennálló magyar jog szerint³ a rabmunka tiszta jövedelme az államkinestárt illeti, de az elítéltek munkakedvük ébresztése és szabadulásuk utáni megélhetésük előmozdítása végett pénzbeli jutalomban részesülnek, de hogy ennek mi a jogi természete, az nincs eldöntve. Véleményünk szerint a munkajutalom természete tekintetében nem helyes strucpolitikát követni, annak jogi jellege kifejezetten megállapítandó.

Részünkről az elítélteknek a munkajutalomra való jogát nem ismernők el. Hanem azt erkölcsi alappal bíró ajándék-

¹ Lásd a kérdésre nézve szerző: A rabmunka, Pécs, 1916, 108. s köv. old.

² A részleteket lásd szerzőnek A rabmunka című munkájában, 187. s köv. old.

³ Szöllősy id. m., 27. old.

nak minősítenők. Így lehet az elítélteknek a munkajutalomra való tulajdonszerzését is legmegfelelőbben megkonstruálni. Az állam az elítélteknek munkajutalmat helyez kilátásba arra az esetre, ha a börtönrendtartásoknak megfelelő magaviseletet tanúsítanak. Az időközönként az elítéltek munkateljesítménye tekintetében eszközölt elszámolás által az állam az elítéltek javára ajándékozási ígéretet tesz az elszámolásnál megállapított munkajutalom összege erejéig. Ez az ígéret azonban csak feltételes. Csak akkor válik valóra, ha az elítéltek a börtönrendtartásnak megfelelő magaviseletet tanúsítanak. Ellenkező esetben a már megállapított összegből tartoznak megtéríteni mindazokat a károkat, amelyeket a munkajutalomban szándékosan vagy súlyos gondatlanság által okoztak, amely szökési kísérletükkel kapcsolatosan merült fel, szóval, amely börtönrendtartásellenes magaviseletüknek következménye. Ennek az ajándékozási Ígéretnek további megszorításai is vannak; az elítéltek a munkajutalom kiadását csak a börtönrendtartás által megállapított mértékben és célokra (mint rokonok segélyezése, elbocsátáskor utazási költség és munkaszerszámok stb.) és módzatok közt (szabadulásakor előre bejelentett lakhelyén stb.) követelheti.

Tulajdonjogot a munkajutalomra az átvétel pillanatában szerezne. S a munkajutalom a rendszeres, szokásos, erkölcsi alappal bíró ajándék jellegével bírna,¹ és így lehetne a munkajutalomnak bizonyos erkölcsi tartalmat adni és a még jobb érzésű elítélteknél talán serkentő hatást is elérni.

Az előbb érintett relatív munkapenzummal kapcsolatosan azután még egy reformjavaslatunk volna. Nálunk az elítéltek munkajutalmának megállapítása tudvalevőleg a bérosztályrendszer alapján történik. Aki a munkapenzumát elvégzi, a vele szemben megállapított bérosztálynak megfelelő munkajutalomban részesül. Bár mi is a munkajutalom megállapítására legjobbnak a bérosztályrendszert tartjuk, mégis, hogy az elítéltek munkabírása, a munkában való jártassága jobban méltányolható legyen, *a bérosztályrendszeren belül* kiindulási pontul *a relatív munkapenzumot ajánljuk*. Olyképen, hogy a munkajutalomnak összegét az illető elítélttel szemben meg-

¹ Lásd e tekintetében Polgári törvénykönyvünk törvényjavaslatának 1218. §-át is!

állapított relatív munkapenzumhoz való viszonyítása után állapítandók meg.¹

Példával talán jobban fog sikerülni javaslatunkat megvilágítani. Az elítélt a vele szemben megállapított relatív munkapenzum szerint naponta, mondjuk, 18 könyvet tartozik bekötni s ezért a munkájáért — a bérosztályrendszerbe való beosztása alapján, például — 14 fillér munkajutalomban részesül. Csakhogy az elítélt abban a hétben, amelyre nézve a munkajutalom összege megállapítandó, 135 könyvet kötött be. A munkajutalom itt olyképpen nyer megállapítást, hogy az elítélt által teljesített munkát a reája vonatkozólag megállapított munkapenzumhoz viszonyítjuk ($135:18 = 7\frac{1}{2}$). S az eképpen nyert számmal megszorozva az elítéltnek a reája nézve megállapított relatív munkapenzum elvégzéseért kijáró munkajutalom összegét (tehát 14 fillér megszorozva $7\frac{1}{2}$), kapjuk az illető időszakra járó munkajutalom végösszegét.

Az elítélt azonban csak abban az esetben részesíthető munkajutalomban, ha abban az időszakban, melyre vonatkozólag a munkajutalom megállapítatik, a relatív munkapenzumot legalább annyiszor végezte el, mint a mennyi a munkanapok száma volt. S a relatív munkapenzum a most jelzett munkajutalom megállapítási módszer elfogadása esetében csak kevéssel az elítélt által maximálisan elvégezhető munkamenyiségen alul állapítandó meg.

Ilyen eljárás mellett a munkajutalom megállapításánál okvetlenül tekintetbe veendő körülmények hatása részben (mint az elítélt magaviselete, esetleg előélete) a bérosztályba való beosztásnál, részben pedig (mint például az elítélt munkabírása, az illető munkanemben való jártassága) a relatív munkapenzum megállapításánál éreztetné hatását.

Egy nehéz és kényes,- de valahogyan szintén megreformálandó ügy *a nagyobb műveltségű és inielligenciaju elítéltek foglalkozása és szellemi gyámolítása*.

A német irodalomban újabban különösen Wulflen² száll síkra a mellett, hogy az olyanok, akik elítéltetésük előtt kereskedelmi, technikai, orvosi, hírlapírói stb. pályán működ-

¹ E kérést részletesebben kifejtve lásd szerzőnek „A rabmunka” címen megjelent munkájában, 212 s köv. old.

² Wulflen, id. m. 23. s köv. old.

tek, a letartóztatást intézetekben is hasonló munkákkal foglalkoztassanak. Felhozzák, hogy miután az ipari és mezőgazdasági foglalkozású elítélteket a letartóztatásuk során is ilyen munkákkal foglalkoztatjuk, úgy ha következetesek akarunk lenni, az előbb szellemi foglalkozású elítéltekkel szemben is hasonló eljárást kell követnünk, annál is inkább, mert az ilyen elítéltekre nézve éppen nagyobb intelligenciájuknál és műveltségüknél fogva a letartóztatási intézeti üzem sokkal súlyosabb és kedvezőtlenebb hatással van, mint a többi elítéltre nézve, s hogy érthető az ilyen egyéneknek ellenszenva a kézműves foglalkoztatással szemben. És azután azzal is érvelnek, hogy a szellemi munkájukban bekövetkezett szünet folytán hivatásukban való jártasságuk is tetemesen csökken, aminek szabadulásuk után aztán az káros következménye, hogy boldogulásuk elé újabb akadályok gördülnek.¹

A mai viszonyok mellett az ilyen elítéltek foglalkoztatására rendszerint csak irodai, másolási és hasonló munkák állanak rendelkezésre; bár a letartóztatási intézeti igazgatósági irodákban való foglalkoztatásuk ellen joggal hoznak fel rendkívüli nyomós érveket. A kérdésnek az ilyen állása mellett Heimberger azon kifakadásának, hogy: *Der Strafvollzug macht die Gefangenen zur freien Arbeit unbrauchbar!*² — jogos alapja van a szellemi munkásoknál különösen akkor, ha őket az előbbi hivatásukkal homlokegyenest ellentétben álló kézimunkákra szorítjuk.

Kérdés tehát, hogy milyen elbánásban részesítsük az ilyen elítélteket? Az amerikai reformatorykban dívó az a szokás, hogy az ilyen egyéneket hírlapszerkesztési munkákkal foglalkoztatják, a mi mai viszonyainkkal és felfogásunkkal nem hozható összhangba. Egy másik, nálunk is kivihető és részben már meg is valósított megoldás az volna, hogy a nyomdai ipar honosíttassék meg nagyobb mértékben a letar-

¹ A kérdés részleteit lásd szerzőnek *A rabmunka* címen megjelent munkájában 99 s. köv. old., valamint szerző *A börtönügy*, Pécs, 1918., 223. s. köv. old. — A német irodalomban több érdekes felszólalást találunk e kérdésben, lásd főleg a következőket: Auer, *Zur Psychologie der Gefangenschaft*, München, 1905. — Leuss, *Aus dem Zuchthaus*, Berlin, 1863. — valamint a névtelenül Münchenben (Langen Albert kiadónál) megjelent *Hinter Schloss u. Riegel* című munkát és Treu már fentebb is id. munkáját is!

² Heimberger, *Zur Reform des Strafvollzugs*, Leipzig, 1905, 7. old.

tóztatási intézetekben. Az állami hivatalos törvény- és rendelet-kiadások, a hivatalos és más hasonló közjelleű rendeleti közlönyök, továbbá egyéb hivatalos nyomtatványok és űrlapok elkészítése sok munkaanyagot és munka alkalmat adnak. És az ilyen üzemekkel kapcsolatosan korrektori munkálatokat végezhetnének a nagyobb intelligenciájú és műveitségű elítéltek; sajnos azonban ezeknek száma rendszerint olyan nagy, hogy teljesen kielégíthetőnek ez a megoldása sem mondható. E mellett az előbb orvosi hivatást űzött elítéltek a letartóztatási intézetek korházaiban volnának mint ápolók alkalmazhatók.

Wulffen még azt is ajánlja, hogy talán meg lehetne engedni a szellemi munkás elítélteknek munkaidejük egyrésztében, naponta néhány óra során, előbbi foglalkozásuk folytatását, hogy az ebben való jártasságukat megóvhassák. S talán megfontolni lehetne ama az amerikai reformaty-kban dívó eljárást, hogy szakfolyóiratok nyújtása által továbbképzésükben segédkezet nyújtunk.¹ Tény dolog, hogy az olyan sokszor hangoztatott és követelt az elítéltekkel szemben való psychlogiai bánásmód a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során csak akkor fog megvalósulni, ha a fejmunkásoknál, azok foglalkoztatásánál és szellemi gyámolításánál a most jelzett szempontok megvalósítását elősegítjük.²

A börtönügy üzemében megfontolandó reformkérdések közül még kettővel akarunk foglalkozni, amelyek azonban részletesebb tárgyalást igényelnek, mert méltán mondhatók a jövő börtönügy sark és súlypontjainak. Ez az osztályozás és az egyénítés, az individualizáció problémája.

Az *osztályozás* tulajdonképpen bevezetés, átmenet a börtönügy terén ma elhangzó legfontosabb reformkivánsághoz, az egyénítés elvének érvényesítéséhez. Az osztályozás nélkülözhetetlen eszköze az egyénítésnek. Folyománya a letartóztatási intézetek nagy népességének. Csak úgy tudunk a letartóztatottak között áttekintésre szert tenni, ha őket különböző szempontokból csoportosítjuk, osztályozzuk és az

¹ Freudenthal, Amerikanische Kriminalpolitik, Berlin, 1907, 11. old. — Treu, id. m. 52. s köv. old is hasonlót követel.

² Wulffen, Psychologie des Verbrechers, II. köt. Gross-Lichterfelde (Langenfeld) 603. old.

egy-egy nagyobb csoportokon belül ismét kisebb csoportok megkülönböztetésére törekedünk (például visszaesők s ezek között 1-2 ízben s többszörösen visszaesők).

Bizonyos mértékig az osztályozás a mi letartóztatási intézeteinkben már meg van valósítva.¹ S így e tekintetben nálunk csak továbbfejlesztésre van szükség. Az osztályozás azon felismerésnek a folyamánya, hogy az elítélteknek a büntetés végrehajtása során más-más bánásmódra van szükségük. Az osztályozás nélkül lehetetlen volna az egyes csoportokkal szemben a helyes különleges bánásmódot megtalálni és megvalósítani. Nélküle kénytelenek volnánk az összes elítélteket egyenlő bánásmódban részesíteni. Az osztályozás által éppen a generalizáció hátrányain akarunk segíteni.

Az egy osztályba tartozókkal szemben ugyan szintén generalis bánásmódot követünk, azonban annak következtében, hogy a különböző osztályokkal, csoportokkal szemben más-más bánásmódot követünk, hogy mindegyik csoporttal szemben a legalkalmasabb bánásmód felismerésére törekedünk, remény van arra, hogy az elítéltek egyes osztályaival szemben a büntetés céljainak szempontjából a legcélravezetőbb bánásmódot fogjuk választani.

Az osztályozás előnyeinek mentül nagyobb mértékben való kiaknázása végett arra kellene törekedni, hogy az egyes letartóztatási intézetekbe kizárólag egy bizonyos osztályba tartozó letartóztatottak kerüljenek; hogy a letartóztatási intézetek okszerűen specializáltassanak. Hogy az egyik intézetbe csak fiatalok, a másikba csak elsőízben bűnözők, vagy csak visszaesők kerüljenek. Amint fentebb már rámutatunk, Stoois érdeme, hogy elsőnek mutatott rá a letartóztatási intézetek specializálásának szükségességére.³

Mivelhogy azonban lehetetlen az elítélteknek összes, okvetlenül figyelembe veendő egyéni körülményeit és személyes tulajdonságait már az osztályozásnál méltatni, ezért szükség van egy olyan útra, egy olyan eljárásra, amely az egyéni tulajdonságok és körülményeknek az osztályozást meghaladóan való figyelembevételére vezet. Ezt az *egyénesítést* segítségével érhetjük el. Torp dán büntetőjogász mutat rá

¹ Szöllősy id. m. 17. old.

² Az osztályozás részleteire lásd szerző, A börtönügy, 252. s köv. oldalait.

arra, hogy mi sem kárhózasabb, mint a sablonszerű bánásmód az elítéltekkel szemben, s hogy a szabadságvesztés-büntetések végrehajtása során a legnagyobb fontosságú az egyenítő eljárás.¹

Egyénítés, individualizáció alatt értjük, ha az egyes büntettekkel szemben az illetők egyéniségének és egyéni tulajdonságaiknak megfelelő eljárást követünk.² Eredménye ez azoknak a kriminalpszichológiai kutatásoknak, amelyek megállapították, hogy a büntettek nem alkotnak homogén tömeget.

A törvényi és bírói egyénítés mellett a végrehajtási egyénítésre szükség van azért is, mert a bíró a rövid tárgyalás során nem tudja olyan jól megismerni a büntetleest, mint a letartóztatási intézeti tisztviselő és mert a bíró nem is láthatja előre a büntetésnek a büntettestre gyakorolt hatását sem.

Azok a személyi körülmények és tulajdonságok, amelyek az egyénítésnél figyelembe veendőek, a következők: az elítélt kora, lelkülete és jelleme, műveltsége, képességei és hajlamai, előélete és erkölcsi állapota, vallása, foglalkozása, testi tulajdonságai és egészségi állapota, a büntetés végrehajtása során idáig tanúsított magaviselete, valamint még sok más körülmény is.

¹ Torp, Den danske strafferets almindelige del, Kobenhavn, 1918, 706. old.

² A vonatkozó irodalomból főleg a következő külföldi munkákra hívjuk fel a figyelmet: Cuche, Traité de science et de législation pénitentiaires, Paris, 1905, — Civoli, Trattato di diritto penale I. köt. (különösen 1.39. old.), Milano, 1912, — Hara, Bujiro, Individualisation de la répression en droit pénal japonais, Paris, 1911, — Henderson, Modem prison systems, Washington 1903 (különösen XXII s köv. old.; — Holtzendorff és Jagemann, Handbuch des Gefängniswesens, I—II., Hamburg, 1888, — Krohne, Lehrbuch den Gefängniskunde, Heidelberg, 1912, — Saleilles, L'individualisation de la peine, Paris, 1909, — Vidal, Cours de droit criminel, et de science pénitentiaire, Paris, 1916 (különösen 57[^], 666. s köv. old.), — Wahlberg, Das Princip der Individualisierung in der Strafrechtspflege, Wien, 1969, — Wines, Punishment and reformation, New-York, 1910 (különösen H12. s köv. old.) — A kérdést tárgyalja szerzőnek német nyelven Die Individualisierung beim Vollzug der Freiheitsstrafen címen a Blätter für Gefängnis kunde 53. kötetében (Heidelberg, 1919) és a Magyar jogi szemle 1921. évi kötetének 3. és 4. füzetében Egyénítés a szabadságvesztés büntetések végrehajtása során cím alatt megjelent tanulmánya is.

Alkalom nyílik az egyénítésre már a szabadságvesztés-büntetés kezdőpontjának megállapításánál ott, ahol például a családos elítélt családjának, serdületlen gyermekeinek elhelyezése végett kér halasztást.

Tág tér nyílik az egyénítésre az elítélt által végzendő munkanem kijelölésénél is. Még a legsúlyosabb jellegű szabadságvesztésbüntetési nemre elítéltekkel szemben is tekintettel kellene lenni az illető testi erejére, egészségi állapotára, elítéltetése előtt űzött foglalkozására az intézetben végzendő munkanem kijelölésénél. Hogy különösen az előbb szabadban végzett munkákkal foglalkozott egyének a letartóztatás során is hasonló, mezőgazdasági munkákkal foglalkoztatandók, közhelyet képez a börtönügy irodalmában. És így nemcsak az egyénítés elvének megvalósítását, hanem a rabmunkaüzemek eredményét is előmozdítanók.¹ Individualizációra nyílik aztán alkalom a munkajutalom megállapításánál és kezelésénél, különösen a munkajutalom felhasználására irányuló engedély megadása terén (rokonok segélyezése, olvasmány, könyvek vétele stb.)

Hogy a letartóztatottak szellemi szükségleteinek kielégítésénél, különösen a nagyobb intelligenciájukkal és műveltségükkel szemben, szintén tág tér nyílik az egyenesítő bánásmódra, már jeleztük. És itt kell rámutatnunk arra a tapasztali tényre, hogy a szellemi gyámolításnál az egyénesítés a magánelzárás rendszere mellett jóval könnyebben valósítható meg.² És sok alkalom nyílik az individualizációra a letartóztatottak vallási gyámolításánál is.

Figyelemmel kell lenni a letartóztatottak személyi viszonyaira, eddigi magaviseletükre és az eset egyéb sajátosságaira a fegyelmi jog gyakorlása körében is; méltányos követelés, hogy az egyénesítés elve nemcsak a jutalmazásnál, hanem a fegyelmi ügyek elintézése során is érvényesüljön.³

S a letartóztatottak megszólítása tekintetében is helyesebb volna a szabadságvesztés büntetések jellege és súlya

¹ Finkey, A börtönügy jelen állása és reformkérdései, Budapest, 1904, 192. old.

² Cuhe, id. m. 350. oldal.

³ Klein, Die Vorschriften über die Verwaltung in den preussischen Justizgefängnissen, Berlin, 1014. 23. oldal.

helyett inkább az elítélt korára, műveltségi fokára, egyéniségére tekintettel lenni.¹

Hasonlóan keltemé eljárni a sétaidő tartamának megállapítása tekintetében is; míg némelyik elítélt egészségi állapota azt követeli, hogy a hidegebb évszak alatt a hosszabb szabadon való időzéstől felmentessék, addig az ideges, nyugtalan lelkületű letartóztatottnak meg éppen hosszabb sétaidő engedélyezésével lehetünk segítségére.²

És a szabadságvesztés büntetések végrehajtása és alakítása számtalan más részlete tekintetében is bő alkalom nyílik az egyenesítő eljárásra. Hogy még csak egy fontos részletre mutassunk rá, például a patronázs munka keresztülvitelénél is.³

A szabadságvesztés büntetések céljai megvalósulására gyakorolt nagy hatásánál fogva méltán a börtönügynek egyik legfontosabb reformkérdése az egyenesítés problémája!

III.

Annak, hogy a börtönügyi tudomány *a börtönügyre vonatkozó jogszabályok* törvényhozási szabályozását, *kodifikálását* követeli, magyarázatát különféle okokban találjuk.

Egyik oka, hogy a szabadságvesztés büntetési nemek tulajdonképeni alakjukat, jellegüket csak végrehajtásuk során nyervén s felette változóan alakíthatók lévén, amennyiben végrehajtásuknak részletei és legfőbb jellegzetességeik nincsenek törvényhozásilag szabályozva, úgy más-más intézetben teljesen különböző alakot ölthetnének. Az egyöntetű végrehajtás csak törvényi intézkedéssel biztosítható megnyugtatóan.⁴ Másrészt a szabadságvesztés büntetések mélyreható beavatkozást jelentenek az egyén jogaiba. Kívánatos, hogy ezen beavatkozások köre és mértéke, valamint az elítéltekkel szemben alkalmazható kényszerintézkedések határa is megállapítva legyenek. Amennyiben ez nem történik, úgy az egyes szabadságvesztés büntetési nemekkel járó kényszer foka a végre-

¹ Lásd e tekintetben Leüss, id. m. 1C8 oldal foglalt tapasztalatokat!

² Baer, Die Hygiene des Gefängniswesens. Jena, 1897, 135 oldal.

³ Fuchs, Die Getangenen Schutzätigkeit und die Verbrechen-Prophylaxe, Berlin, 8 8. 190. oldal.

⁴ Így Kriegsmann, i. m. 141. old. — Marcovich, Der Vorentwurf zu einem neuen österreichischen Strafgesetzbuch u. einem Strafvollzugsgesetz, Blätter für Gefängniswesen, 2. kötet, 47. oldal

hajtás során önkényesen megváltoztatható volna. S e kérdésel kapcsolatosan rá kell mutatnunk Freundethalnak több munkájában kifejezett ama nézetére, hogy a szabadságvesztés büntetés par excellence jogviszony jelleggel bír s hogy kívánatos ezen jogviszonyi jellegének kidomborítása az által is, hogy a végrehajtására vonatkozó szabályokat, vagy legalább is az alapelveket törvényhozásilag megállapítjuk.¹ És az ő nézetét újabban mások is osztják, mint például Liszt,² Engelberg, Ebelmayer, Köhler, Leonhard, Oetker és Pollitz.³ Végül a börtönügyi intézmények kiépítése, szervezése is csak az esetben lesz teljesen eredményes és kielégítő, ha a vonatkozó szabályok törvényileg vannak megállapítva.

Ezek az okok aztán azt eredményezték, hogy több ál-lamban már is történtek törvényhozási intézkedések a börtön-ügy törvényhozási szabályozására, részben pedig erre irá-nyuló törekvések találhatók. Törvényhozási szabályozást nyert a börtönügy Belgiumban (1870)⁴ Németalföldön (1886)⁵ Nor-végiában (1900),⁶ valamint Svédországban (1906).⁷ Ezen

¹ Freundenthal, Gefängnisrecht, Enzyklopädie der Rechtswissenschaft, 5. kötet, 1914, 75—113. oldal. — Freundenthal, Die staatsrechtliche Stellung des Gefangenen, Jena, 1910. — Freundenthal, Der Strafvollzug als Rechtsverhältnis des öffentlichen Rechtes, Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft 32. kötet 235. oldal.

² Liszt, Gefängnisrecht, Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft, 35. kötet 657. oldal.

³ Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft 35. k. 919. o.

⁴ A belga, főleg a magánelzárást szabályozó' 1870. márc. 4-iki tör-vényre nézve lásd: Leitmaier, Österreichische Gefängniskunde, Wien, 1890. 89. s köv. old., s Finkey, A börtönügy stb. 37. s. köv. old.

⁵ A németalföldi börtönügyi törvényekre: Finkey, A börtönügy stb. 133. s. köv. old., valamint Van Hamel, Inleiding tot de studie van het Nederlandsche Strafrecht, 3. kiad., Haarlem-Gravenhage, 1913, 554. s. köv. old., — Gilse, Wetboek van strafrecht, Groningen, 1900, 135. s köv. old. — Staatsblad van het koninkrijk der Nederlanden, 1915. évi 504-506. számai.

⁶ A norvég b. ü. törvényekre: Finkey, A börtönügy stb. 145. s köv. old., — az 1900 május 31-iki törvény fordítását lásd: Gerichtssaal 60. köt. 370. s köv. old. és Blätter für Gefängniskunde 30. köt. 354. s köv. old.

⁷ Svédországra: Goldschmidt, Strafen und verwandte Massregeln stb., Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts általános rész, 4. köt. Berlin, 1908. 201. s köv. old; az 1906. jun. 22-iki törvény fordítását lásd: Blätter für Gefängniskunde 40. köt. 420. s köv. oldal.

országok börtönügyi törvényei, ha nem is mondhatók egységes börtönügyi kódexeknek, mégis teljesen összefüggően és az anyag legnagyobb részére kiterjedően szabályozzák a börtönügyér. Ezzel szemben Anglia több kisebb törvényben (1857, 1877, 1898, 1908) szabályozta börtönügyét. A börtönügy szabályozására előkészítő munkálatokat pedig Németországban¹ és Ausztriában² találunk.

És nekünk annál is inkább van jogunk ilyen törvény meghozatalát sürgetni, mert hiszen a magyar jog történetében találunk már hasonló törvényjavaslatot, mely annak idején a kuHurállamok szakköreinek elismerését vívta ki. A dicsőséges emlékü 1843-iki javaslatnak harmadik, a börtönrendszerrőli szóló része célozta azoknak a kérdéseknek törvényhozási szabályozását, amelyek a börtönügyi kódex keretében volnának megoldandók.³ A javaslat teljesen kimerítően 387 §-ban részletesen szabályozta börtönügyünket. S azután később az alkotmány helyreállításáért követő időkben is hasonló törekvésekkel találkozunk. 1870-ben a képviselőház Irányi Dániel javaslatára utasította az igazságügyminisztert, hogy a fogságrendszer ideiglenes szabályozása iránt törvény-

¹ Németországban ma a börtönügyre vonatkozó szükségesebb legszabályokat tartalmazza a Bundesrat által megállapított Grundsätze, welche beim Vollzuge gerichtlich erkannter Freiheitsstrafen in Deutschland zur Anwendung kommen; ezek leközölve Klein, id. m. 4. s. köv. old., valamint Blätter für Gefängniskunde 31. köt. 467. s. köv. old. — A világháború előtti években pedig a német börtönügyi tisztviselők egyesülete szerzett magának elhervadhatlan érdemeket egy egységes, a szabadságvesztés-büntetéseket és egyéb letartóztatás jellegű intézkedések végrehajtását szabályozó tervezet kidolgozása körül; ezt lásd a Blätter für Gefängniskunde mellékleteképpen: Vorschläge zu einem Reichsgesetze über den Vollzug der Freiheitsstrafen und sichernder Massnahmen, I. Teil: Gesetzesvorschläge, II. Teil: Einleitung und Begründung, Heidelberg, 1913.

³ Az osztrák igazságügyi kormány 1909-ben tett közzé javaslatot a büntetőperrendtartás módosítása tárgyában; ezen javaslat 29. részében a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása tárgyában részletes intézkedéseket tartalmazott. Lásd erre: Reuschel, Zum Vorentwurf eines neuen Strafvollzugsgesetzes, — Marcovich, Der Vorentwurf zu einem Österreichischen Strafvollzugsgesetze című cikkeket a Blätter für Gefängniswesen 2. köt. 29 és 188 oldalain. — Sajnos, a javaslat teljes szövege részünkre hozzáférhetetlen maradt.

⁴ Fayer, Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye, (Budapest, 1896-1902), 2. kötet 3. s. köv. old. Lásd még a munka 1. kötet 1. részének 113. és 155. s. következő oldalait is!

javaslatot terjesszen a Ház elé. Horváth Boldizsár igazságügyminiszter gondoskodott is ily javaslat kidolgozásáról, ez azonban a büntető törvény kidolgozásával kapcsolatos munkák következtében nem került a törvényhozás elé.¹

Mielőtt tulajdonképpeni materiánkkal, azzal, hogy mely kérdések szabályozandók a büntető törvényben, foglalkozhatnánk, előbb egy előzetes kérdéssel: a büntető törvény és a büntető törvény közötti határ megvonásával kell foglalkoznunk. A szabadságvesztés büntetési nemek számának megállapítása, ezeknek egymástól való megkülönböztetésére Irányuló szabályok, jellegüknek megállapítása, az alkalmazásukkal és kiszabásukkal kapcsolatos problémák eldöntése, valamint általában a végrehajtásig felmerülő kérdések törvényhozási szabályozása a büntető törvény kereteibe tartozik. Ellenben a büntető törvény kereteibe tartozik a szabadságvesztésbüntetések egyes nemei alakításával és végrehajtásával kapcsolatos kérdések eldöntése. Nehéz a büntető törvény materiájának határait abstrakte megvonni. Ennek tudatára teljesen még csak akkor fogunk jutni, ha az alábbi részletkérdésekkel foglalkozunk és ha meggondoljuk, hogy hiszen még egy határt kell majd megszabni, t. i. a büntető törvény és a rendeleti úton megállapítandó büntőrendtartások között. Ez utóbbira az aprólékos részletkérdések szabályozása tartozik. A törvények ezek eldöntésére nem alkalmasak. Freudenthal erre nézve nagyon szellemesen jegyzi meg, hogy: Für Details sind Gesetze zu schweres Geschütz.² E két kérdést itt csak felvetni akartuk, részleteikre alább még visszatérünk. Most egyelőre csak leszögezzük azt, hogy a mi feladatunk kizárólag a büntetésvégrehajtási, a büntető törvényben szabályozandó problémákkal foglalkozni.

A büntető törvény feladata mindenekelőtt az, hogy a büntető törvénykönyv által megállapított és általánosságban jellemezett szabadságvesztésbüntetési nemek közt a különbségeket annyira pregnánsan kidomborítsa, hogy az szembezők legyen és a végrehajtás során való elhomályosulása lehetetlenné váljon.

A szabadságvesztésbüntetési nemek megkülönböztetésére: differenciálására szolgáló eszközök, az u. n. differenciáló

¹ Finkey. A magyar büntetőjog tankönyve; Budapest, 1914, 408. o.

² Freudenthal, Gefängnisrecht című már id m. 103. oldal

körülmények kimerítő felsorolása lehetetlen. Három csoportba sorozhatók őket aszerint, amint hatásukat a végrehajtás előtt, annak során, vagy a végrehajtás után éreztetik. Bennünket természetesen csak a középső csoportba tartozó, a végrehajtás során megnyilvánuló differenciáló körülmények érdekelnek. Ezeknek a börtönügyi törvénybe való felvétele elengedhetetlen. Ilyenek volnának a munkakényszer foka, hogy vájjon az elítélt a szabadban végzendő munkával csak hozzájárulásával vagy anélkül is foglalkoztatható, a munkakényszer enyhítésére és a magánmunkára vonatkozó szabályok, a munkaidő tartamának és a munkapenzumnak megállapítása, a munkajutalom tekintetében szükséges megállapítások: mint megállapításának módja, általános tájékoztatás egyszerűsége tekintetében, jogi természete, a munkajutalom feletti rendelkezési jog szabályozása, az elítéltek élelmezésére, sétáidejére, a dohányzásra, a saját tárgyak (saját ruha, ágynemű, és egyéb használati tárgyak) használatára, a haj és szakáiviselethez vonatkozó szabályok, a külvilággal való érintkezésre, az elítéltek levelezésére és látogatásaikra vonatkozó határozatok, az olvasmány, valamint a letartóztatási intézeti könyvtár használatára, a fegyelmi jog gyakorlására és a fegyelmi büntetésekre, az elítéltek megszólítására vonatkozó szabályok, a börtönrendszer, a szabadságvesztés büntetéssel járó szigor esetleges enyhülésére és az elítélt holttestének sorsára vonatkozó határozatok. A differenciálás helyes keresztülvitele nagyon pontos részletmunkát kíván. A német börtönügyi tisztviselők által készített tervezet 21. §-t szentel e kérdés szabályozására. S hogy mire vezethet a pongyola differenciálás, ezt legjobban mutatja nálunk a fegyház és törtönbüntetésnek egymáshoz való viszonya, a közöttük a törvény szerint fennálló különbségeknek a gyakorlatban való teljes eltűnése.¹

A börtönügyi törvénynek egy másik fontos feladata a

A fegyház és börtön közötti különbség teljes elhalványosulására mutat rá Finkey, Büntetési rendszerünk egyszerűsítése, Budapest, 1904, 30, s. köv. old. A differenciálás kérdésének irodalmára lásd Goldschmidt id. m. 324. — 390. old., — S' ira, Die Zuchthaus und Gefängnisstrafe, ihre Differenzierung, München, 1905, — valamint szerzőnek a Bűnügyi Szemle 4. kötetében és német nyelven a Blatter für Gefängniskunde 50. kötetében A szabadságvesztésbüntetések differenciálása címen megjelent dolgozatát.

börtönügyi intézmények szervezetének megállapítása: a hivatali hierarchia keretében mindenekelőtt a legfőbb büntetőügyi hatóság megállapítása, valamint a hivatali szervezett további kiépítése. Lehetőleg annak megállapításával, hogy szabadságvesztésbüntetés csak állami letartóztatási intézetben hajtható végre (büntetés közjogi jellegének kidomborítása végett); kivétel legfeljebb a fiatalkoriakra a különféle jótékonyági egyesületek javító-nevelési intézetei tekintetében tehető. Kívánatos volna annak megállapítása is, hogy ugyanabban az egy letartóztatási intézetben csak egyféle büntetési nem hajtható végre, szóval a feltétlen elkülönítés statuálása. Szabályozandó továbbá a büntetőügyi szervezet körében az, hogy ki van hivatva és felhatalmazva a büntőrendtartásoknak rendeleti úton való megállapítására s szabályozandók a letartóztatási intézeti tisztviselők szolgálati viszonyai és kvalifikációjuk.¹

A büntetőügyi törvényben állapítandó meg nemcsak a differenciálás szempontjából, hanem egyébként is a végrehajtás alapjául szolgáló büntőrendszer, ennek részletei s különösen az, hogy mennyi ideig tarthat a magánelzárás s hogy milyen körülmények, főleg az elítélt egészségi állapota mennyiben akadályozhatják a magánelzárás alkalmazását.

Szabályozandó továbbá a szabadságvesztés vérehajtásának elhalasztása és félbeszakítása. Hogy milyen körülmények fenforgása esetében halasztható és milyenek mellett halasztandó el, illetve félbeszakítható a végrehajtás. Ilyen okokul jelentkezhetik mindenekelőtt az elítélt betegsége; természetesen csak az esetben, ha nem idézte elő az elítélt maga — éppen ezen hatását szemmel tartva — a megbetegedését.² S megállapítandó, hogy kinek hatáskörébe tartozzon e kérdésekben dönteni. Alkotmányjogi okok azt követelik, hogy a bíróságokat ruházzuk fel e hatáskörrel.³

Részletes szabályozást igényel az elítélteknek a letartóztatási intézetekbe való felvétele. Mindenek előtt, hogy

¹ Ez utóbbit követeli Lohsing, Blätter für Gefängniswesen, 4. köt. 45. oldal.

² Goldschmidt, id. m. 397. old.

³ Érdekes, ezen hatáskört éppen alkotmányjogi okokból kiterjesztőleg magyarázó határozatot hozott a hammi főtörvényszék (ítélőtábla), Deutsche Strafrechtszeitung 4 köt. 311. old.

milyen feltételek fenforgása esetében foghat helyt felvételük (jogerős ítélet, a büntetés végrehajtásának elrendelésére hivatott hatóság határozata). A felvétel szabályozásával kapcsolatosan döntendő el az a kérdés, hogy milyen tárgyak vonandók el az elítéltektől és milyen tárgyak használata megengedhető nekik a szabadságvesztés büntetés és végrehajtása során is. Hogy e tekintetben különbséget kell tenni a szabadságvesztésbüntetés neme és jellege és súlya szempontjából, ez természetes. Feltétlenül elvonandók azok a tárgyak amelyeknek birtoka a letartóztatás során visszaélésekre vezethetne, így például értéktárgyak, ékszerek; e tekintetben csak a jegyümmre nézve szoktak kivételt tenni.¹ Ellenben az enyhébb jellegű és rövidebb tartamú szabadságvesztés büntetések esetében a saját ruha, fehérnemű, használati tárgyak (kefe stb.), esetleg még az ágynemű használatában is megengedhetők. Mindennek megállapítása végett az elítéltek a felvételkor, amennyiben nem tanoznak intézeti ruhát viselni, — személymotoszárnak vetendők alá; mi még a custodia honestanál sem tennénk kivételt e tekintetben. Ez utóbbira nézve az a kivétel foghatna helyt, hogy csak az erre a büntetési nemre elítéltek menthetők fel a személyazonosság utólagos megállapítását célzó intézkedések alól (újlenyomat felvétele, bertillonage).

A letartóztatottak foglalkoztatása körében törvényhozásilag szabályozandó minden szabadságvesztésbüntetési nemre nézve külön-külön a munkakényszer foka, hogy az intézeten kívül teljesítendő munkákra hozzájárulásuk nélkül is szoríthatók e, hogy az elítéltek által választandó magánmunka milyen büntetési nemek mellett foghat helyt, hogy mennyiben és milyen terjedelemben lehet szó a munkakényszernek enyhítéséről s hogy az elítéltek által végzendő munkanem kijelölésénél milyen szempontok legyenek irányadók. Felállítandók bizonyos általános szabályok a munkaidő, valamint az elítéltek által végzendő munkanem tekintetében is. Hogy az egészségre ártalmas munkanemek mennyire vannak a letartóztatást munkauzemekből kizárva. Megállapítandó a munkauzem neme (bérbeadási, vállalkozási vagy házi kezelési) azzal, hogy az lehetőleg csak házi kezelésben folyjon; s

¹ Még a német Vorschläge indokolása (II. 33, oldal) is rámutat e kivétel szükségére!

gondoskodni kell olyan intézkedések megtételéről is, amelyek a rabmunkának a szabad ipari üzemekkel való méltánytalan versenyét lehetetlenné teszik, s hogy az elítéltek a letartóztatási intézeti tisztviselők magáncéljait szolgáló munkákra nem alkalmazhatók.¹ Végül megállapítandók sokkal részletesebben mint a büntetési nemek differenciálásánál a munka jutalomjogi természetére, megállapításának módjára és főbb alapelveire vonatkozó szabályok, hogy az elítéltek milyen mértékben és milyen célokra rendelkezhetnek felette, s hogy mennyiben mentes a munkajutalom a végrehajtás alól.

Szabályozandók az elítéltek szellemi és vallási gyámolítására vonatkozó alapelvek; hogy mennyiben használhatják a letartóztatási intézeti könyvtárt, s mennyiben használhatnak azon kívül olvasmányt; végezetül pedig, hogy az intézeti tanításban mennyiben vesznek részt.

Fontos, de legtöbb helyütt teljesen el van hanyagolva a letartóztatottak egészségügyére vonatkozó rendelkezések megállapítása. Így például, hogy a magánzárkának milyen legyen a minimális levegőtere, alapterületük és ablaknyílásaik területe. S az élelmezés tekintetében is bizonyos alapelvek állapítandók meg. Szabályozandó a napi séta és pihenési idő minimális tartama.

Minthogy amennyiben az elítéltek a szabadban végzendő munkával foglalkoztatnak, elesik a sétának szüksége, ezért ajánlatosabb a sétaidő idejét olyképpen szabályozni hogy megállapítatik, mennyi minimális időt töltenek naponta a szabadban. Hogy az elítéltek egészségi gyámolításáról, orvosi gyógykezeletéséről a letartóztatás során gondoskodni kell, ennek megállapítása természetes. A főtörekvés e tekintetben legyen az, hogy a szabadságvesztésbüntetés semmi körülmény között sem alakuljon testi büntetéssé.²

A fegyelmi jog is» több szempontból törvényhozási szabályozásra szorul. Szabályozandó nemcsak a fegyelmi jog gyakorlása, hanem a fegyelmi büntetések is, amelyeknek a szabadságvesztésbüntetési nemek súlya és jellege szerint is igazodniuk kell. Sok helyütt a letartóztatási intézetek rendjének biztosítását nemcsak fegyelmi büntetések, hanem ked-

¹ A német Vorschläge 29. §-a tartalmaz ily irányú rendelkezést.

² Freudenthal, Die staatsrechtliche des Setllung Gefangenen stb 25. old.

vezmények kilátásba helyezésével is előmozdítani igyekeznek. Ez esetben természetesen nemcsak az elnyerhető kedvezmények, hanem engedélyezésük feltételei (jó magaviselet, munkaszorgalom stb.) is megállapítandók. Ilyen kedvezményekül szóba jöhetnek a dohányzás korlátolt engedélyese, vagy az enyhébb jellegű szabadságvesztésbüntetések mellett az elítélteknek sajátjukból való élelmezése stb.

A szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során az elítéltek személyi jogai politikai jogaik felfüggesztésén és más inkább közjogi szempontból érezhető hátrányokon kívül is még megszoríttatnak. Ezen korlátozások a legkülönbébbek lehetnek, azonban mindenképpen feltétlenül törvényhozásilag szabályozandók. Így több helyütt az elítéltek haj és szakáiviselete tekintetében állapítanak meg kényszerintézkedéseket, vagy egyéb részletkérdéseket szabályoznak. Másutt ismét beérik azzal, hogy az elítéltekkel való bánásmódot nagy általánosságban szabályozzák,

Személyi jogaik közül egy mindenesetre törvényhozásilag biztosítandó, t. i. panaszjoguk. Ennek biztosítása érdekében nálunk Balogh Jenő már 1888-ban emelt szót, S a már említett norvég börtönügyi törvény is 29. §-ában kifejezetten biztosítja. S az elméletben is ma már uralkodó vélemény, hogy a panaszjog megállapítandó.² Törvényhozásilag biztosítandó nemcsak a panasz emelésére irányuló jog, hanem szabályozandó, hogy kire tartozik annak elintézése; a többség a döntést a bíróságokra kívánja bízni s megállapítandó, hogy vajjon a panasz előterjesztése határidőhöz van e kötve, hogy van-e halasztó hatálya, hogy vajjon alaptalan előterjesztése fegyelmi büntetést von e maga után, hogy az elítéltek — a fegyelem megóvása végett — semmi körülmények közt sem terjeszthetik elő együttesen. Végül a panaszjog biztosításával kapcsolatosan állapítandó meg, hogy az elítélteknek bármilyen hatósághoz címzett beadványai mindenkoron haladéktalanul továbbítandók.

Hasonló csorbítása az elítéltek személyi jogainak, hogy a külvilággal való érintkezésük megszorítva van. Meg-

¹ Balogh, Börtönügyi viszonyaink reformjához., Budapest, 1888, 68. old.

² Csak néhány ilyen értelmű állásfoglalást idézünk; a panaszjog mellett nyilatkoznak például: Goldschmidt, id. m. 392. old., — Jagemann, Deutsche Strafrechtszeitung 1. kot. 21. old.

állapítandó, hogy levelezésük, látogatásaik egyrészt feltétlen ellenőrzés alatt áll, másrészt pedig, hogy az — a szabadságvesztésbüntetések súlyához és jellegéhez igazodva különféleképpen — megszorítva van. Gondoskodni kell azonban arról is, hogy a letartóztatottaknak elítéltesük előtti idejéből származó magánjogi kötelezettségeiknek és jogügyleteiknek lebonyolítása ok nélkül megnehezítve ne legyen.¹

Már rámutattunk arra, hogy milyen nagyfontosságú a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során az egyénítés elvének megvalósítása s hogy ez a mai börtönügyi tudomány-nak milyen nagy horderejű problémája. Éppen ezért törvényhozásilag is biztosítani kell a börtönügyi törvény keretében az individualizáció elvének keresztülvitelét.

Megállapítandó azután még az is, hogy amennyiben az elítélt a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása során elhaláloz, mi legyen holttestének sorsa. A kérdés rendszerint olyképpen van szabályozva, hogy myg a súlyosabb szabadságvesztésbüntetési nemekre ítélték holtteste orvosi bonctani intézeteknek adatik ki, addig az enyhébb jellegű büntetések-nél a rokonok kívánságára a holttest nekik adatik ki csendben és feltűnés nélkül való eltemetés végett.

Végül szabályozandók a letartóztatottak elbocsátásának részletei, így különösen a további gyámolításukra, a patronázs munkára vonatkozó teendők is.

S ezek a most felvetett kérdések nemcsak az egyes szabadságvesztésbüntetési nemekre, a letartóztatás különleges fajaira: dologház, biztonsági őrizet, fiatakorúak javítónevelése és fogházára nézve speciálisan külön-külön szabályozandók, hanem a letartóztatottak egyes osztályaira (férfiak, nők, fiatakorúak stb) nézve is a szükséghez képest eltérően állapítandók meg. Így például a norvég börtönügyi törvény ezeket a kérdéseket a kényszermunkával szigorított fogházra nézve a 11-39, a fogházra vonatkozólag a 40, az elzárásra a 41-45 és a dologházra vonatkozólag az 50-58. §-aiban szabályozza.

¹ Jagemann, Deutsche Strafrechtszeitung 1. köt. 20 old.

IV.

Amaz materiának nagy vonásokban való ismertetése után, amely egy büntetőjogi kódexbe tartozik, — még megkíséreltem foglalkozni *a kodifikálás módjával*, azzal a kérdéssel, hogyan volna ezen anyagnak kodifikálása keresztülvendő s hogy a kodifikálásnál mely egyéb szempontok tartandók szemmel.

Azt talán mondanom sem kell, hogy a felvetett kérdéseknek helyes megoldása csak olyképpen képzelhető el, hogy a büntetőjogi kódex, a szabadságvesztésbüntetések végrehajtására vonatkozó jogszabályok a büntetőjogi anyagi és eljárásjogi kodexsel harmonikus összhangban legyenek.¹

Sok tekintetben nehéz a határvonalat az anyagi büntetőtörvénykönyv és a végrehajtási kódex között megvonni és az egyes intézménynek helyét kijelölni. Hogy csak egy példát idézzek, hol szabályozzuk e feltételes szabadságrabocsátás intézményét? Ha a szabadságvesztés tartamának megállapításával kapcsolatos intézménynek minősítjük, úgy az anyagi büntetőjogba tartozik, — ha ellenben a letartóztatotak elbocsátásával hozzuk Összefüggésbe, hát természetesen a büntetőjogi kódexbe utalandó. Részünkről tekintettel arra, hogy hiszen azok a körülmények, amelyek a feltételes szabadságrabocsátás kérdésének eldöntésénél latba esnek, az elítéltnak a letartóztatás során való magaviselete, a büntetés tartamának kiszabásánál még nem is mérlegelhetők és tekintettel ez intézmény egyéb alapvonásaira és céljára, azt a büntetőjogi kódexbe tartozónak véljük. Gyakran meg nehéz a szabadságvesztésbüntetések differenciálására vonatkozó körülmények tekintetében megvonni a határvonalat az anyagi és végrehajtási kódex közt; sokszor bámulatos, hogy milyen kevés tartalmat adnak a büntetőtörvények az egyes szabadságvesztésbüntetési nemeknek² s így aztán a differenciálásra vonatkozó összes határozmányok átcúsznak a büntetőjogi kódexbe.

Az a követelés, hogy a szabadságvesztés-büntetésekre vonatkozó jogszabályok kodifikáltassanak, nem jelenti azt, mintha kívánatos volna az összes, a végrehajtás apró

¹ Jagemann, Deutsche Strafrechtszeitung, 1. köt. 16. old.

² Freudenthal, Die staatsrechtliche Stellung des Gefangenen stb., 18 oldal.

részletkérdéseire vonatkozó szabályoknak is törvényhozási megállapítása. Ezen részletkérdéseknek szabályozása a börtönrendtartásoknak feladata, amelyeknek megállapítása rendszerint a legfőbb büntetőügyi hatóság hatáskörébe tartozik. Szóval a szabadságvesztés-büntetések végrehajtására vonatkozólag nem törvényhozási utón megállapított szabályok összességét szokás börtönrendtartások terminus technikus-sal megjelölni. Tehát foglalkoznunk kell még azzal a fentebb már felvetett kérdéssel is, hogy hol legyen a határvonal a büntetőügyi törvény és a börtönrendtartások között.

Ennek a határnak megszabása rendkívül nehéz feladat. Úgy szólván lehetetlen teljesen kimerítően és pontosan megállapítani a törvény és a börtönrendtartások közötti határvonalat; a rendeleteknek alárendelt, kiegészítő hatásköre ellenére gyakran ugyanazt a kérdést nemcsak a törvény, hanem a rendelet is szabályozza.¹

És rá kell mutatnunk arra is, hogy a büntetőügyi törvénynek nem az a feladata, hogy a mai börtönrendtartásokat helyettesítse; ilyen törvény megalkotása után is szükség lesz még börtönrendtartásokra; azok továbbra is egymás mellett állanak majd fenn: a büntetőügyi törvény volna a fundamentum, a börtönrendtartások pedig a ráépített épület.² Teljesen helytelen eljárás volna, ha az idáig mint börtönrendtartások fennállott szabályokból egyszerűen büntetőügyi törvényt akarnánk csinálni és ilyképpen egy büntetés végrehajtási kódexet megalkotni.³

A büntetőügyi törvényhozási megoldásánál tehát egyrészt óvakodni kell a részletkérdések túlságos szabályozásától, másrészt pedig kerülni kell a szabályozandó kérdéseknek túlságosan általánosságban való megoldásától.

A túlságos részletezés ellen szól, hogy különben a szabadságvesztés büntetéseknek a mindennapi élet állandóan változó szükségleteihez mért alakítása válik lehetetlenné, hasonlóan az egyénítés megvalósítása is akadályokba ütközne, hiszen éppen a törvény által a végrehajtásra nézve hagyott latitudókben kell az egyénítés útján odahatni, hogy a szabadságvesztés-büntetések végrehajtása során sem kegyetlen

¹ Cuche, id. m. 16. old.

² Sichart, Blätter für Gefängniskunde, 42. köt. 180. old.

³ Jagemann, Deutsche Strafrechtszeitung, I. köt. 16. old.

túlszigor, sem pedig a méltányosságot meghaladó elnézés és engedékenység helyt ne fogjon. Ha ezeket a szempontokat a börtönügyi törvény megvalósítani tudja, úgy nem kell idegenkednünk Freudenthal azon már érintett álláspontjától, hogy a szabadságvesztésbüntetéseknek jogviszonyi jellege, az államnak és az elítéltnak egymással szemben fennálló jogai és kötelességei „kidomborittassanak.” A német börtönügyi tisztviselők 1908-iki kölni vándorülésen hozott határozata is rámutat annak szükségére, hogy a börtönügyi törvény keretében az egyénesítés megvalósítására bizonyos latitúd rendelkezésre állon.² De még egy szempont szól a túlságos részletezés ellen! A büntetőjogtudományak mai forrongó állapota mellett akárhányszor még alapvető kérdésekben is a mostanáig uralkodó nézettől eltérő, újabb állásfoglalások merülnek fel. Ezeknek a haladásoknak megvalósítása és a gyakorlati életbe átültetése teljesen lehetetlen volna, ha még a részletek tekintetében is kezünk a törvény által meg volt kötve. A jognak ez az állandó fluktuációja különben megállana és az élettel való kontaktusa megszakadna. Már Filangieri mutatott rá annak szükségére, hogy a jog állandó harmóniában legyen a gyakorlati élet követelményeivel, valamint az u. n. „általános alapelvekkel és az erkölcsi felfogással.”³

Másrészt a túlságos általánosítás ellen szól, hogy különben a szabadságvesztésbüntetések egységes végrehajtása válik kérdésessé és hogy a végrehajtó hatalomnak kezébe adunk túlságosan nagy hatalmat.⁴ S végül nem szabad szem elől tévesztenünk azt sem, hogy a börtönügyi törvények az alárendeltebb rangban levő, kisebb intelligenciájú és műveltségű felügyelő személyzet számára is megalkotva lettek; végeredményben ők azok, akik e törvényi intézkedéseket megvalósítják; velük azonban elvi álláspontokat és általánoságban tartott jogszabályokat megértetni sokkal nehezebb, mint pontos részletintézkedéseket!⁵

Mindeme intézkedések megtételénél azután még egy

1 Klein, Deutsche Straf rechtszeitung, 7. köt. 19. old.

2 Blätter für Gefängniskunde 43. köt. 213. old.

³ Filangieri, La scienza nella legislazione, I. köt., Firenze, 1864, 76. old.

⁴ Krohne, Lehrbuch der Gefängniskunde, Stuttgart, 1889, 316. old.

⁵ Engelberg, Deutsche Strafrechtszeitung, I. köt. 180. old.

nagyon nehéz feladatot kell leküzdeni: összeegyeztetni a köz és az elítélt jogos érdekeit. Freudenthal és az ő táborának álláspontja, hogy a szabadságvesztésbüntetés jogi jellege, az elítéltnak jogai és az államnak az elítéltekkel szemben való kötelességei kidomboríttassanak, elméleti szempontból bizonyos mértékig létjogosultsággal bírnak. Gyakorlatilag azonban nem vihetők keresztül!

Bár részünkről is szükségesnek tartjuk, hogy a börtönügyi törvények megrögzítsék, hogy a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása során az elítéltekkel szemben csak olyan represszív eszközök alkalmazhatók, amelyek törvényes alappal bírnak és amelyek alkalmazása mellett a szabadságvesztésbüntetés nem válik testi büntetéssé, mégis óvjon meg bennünket a sors olyan büntetésvégrehajtási törvénytől, amely elsősorban az elítélt jogaira s csak utóbb az állam, a köz érdekeire van tekintettel.¹ A köz érdekeit, a büntetés célját kell mindenekelőtt — természetesen a jogos személyi érdekek sérelme nélkül — megvalósítanunk; ha a társadalmi rend helyreállítása és megvédése megkívánja, úgy a büntetés céljának megvalósítása érdekében az elítéltek személyi jogainak: szabadságuknak, a szabad világgal való közlekedésük stbnek észszerű korlátozásától sem szabad eltekintenünk. Humanitárius szempontból szép és nemes felfogás a Freudenthal-féle Gefängnisrecht álláspont, azonban a gyakorlati élet mást diktál; a társadalmi rendnek megóvását és biztosítását. A börtönügyi törvénynek célja nem lehet az, hogy elméleti spekulációkra vezessen, hanem csak az, hogy törvények által szabályozottá tegye mindazokat a törekvéseket, amelyek a büntettek jogsértő hajlamainak letörését és szociális életre való nevelését célozza.² Reformokat az elítéltek személyi jogai tekintetében igenis kell létesítenünk, amennyiben pontosan körül kell írunk mindazokat a korlátozásokat, amelyeknek a törvényhozó őket alávetni kívánja. E mellett azonban nem szabad szem elől tévesztenünk a gyakorlati célokat: a szabadságvesztésbüntetések eredményes végrehajtásának biztosítását. így szükséges, hogy a büntetések végrehajtását szabályozó törvények a börtönügyi tisztviselőket

¹ Klein, Deutsche Strafrechtszeitung, 7. köt. 18. old.

² Engelberg, Deutsche Strafrechtszeitung, 1. köt. 177. s. köv. old.

nehéz munkájukban segítsék, hogy a rosszakaratú és gyakran veszedelmes elitéltek ellentállásának letörését előmozdítsák, s hogy a külvilággal való illegális érintkezésre irányuló törekvéseiket is meghiúsítsák; mindez könnyebben valósítható meg, ha a börtönügyi tisztviselők jogai, határkörük, a rendelkezésükre álló kényszerrendszabályok törvényileg is szabályozást nyertek.¹ És ennél a munkánál csak két szempont vezethet bennünket. Egyrészt a méltányos humanizmus, másrészt pedig, hogy az államhatalom érezhetővé válhatása túlságosan háttérbe ne szoruljon.²

Mindennek előmozdítása végett kívánatos volna, hogy a jelzett reformok megvalósítsanak és hogy ezenfelül börtönügyünk törvényhozási utón szabályoztassék.

A reformkérdések tárgyalása során törekvésem az volt, hogy csak olyanokat érintsek, amelyek megvalósítása a tényleges lehetőség határai közt mozog. Bár, őszinte véleményt mondva, még ezen tényleges lehetőségek határai közt is, sem minálunk, sem a többi európai kulturállamokban sok haladást, sajnos, még a világháború előtti években sem észlelhetünk. Én e tekintetben csak rá mutatok arra, hogy Howard az ő 1777-ben megjelent, a börtönügy terén korszakalkotó munkájában is már több olyan reformkérdést pendített meg, amelyek megvalósításától még ma is távol állunk;³ ilyen például az osztályozásnak megvalósítása és következetes keresztülvitele.

S a börtönügyi törvény megalkotásával is hasonló a helyzet, Finkey a Szabadságbüntetések reformjához címen megjelent munkájában már 1900-ban azon óhajának adott kifejezést, hogy bárha, „a szabadságvesztésbüntetések végrehajtásáról egészen önálló részletes törvényünk lenne”⁴ Azóta eltelt több mint két évtized és bár más oldalról is sürgették börtönügyünk törvényhozási szabályozását, az ügy nem haladt előre egy lépést sem.

A törvényhozás ilyen intézkedéssel nemcsak a gyakorlati börtönügyi embereinknek egy régi óhaját, teljesítené, ha-

¹ Henderson, Modern prison systems, Washington, 1903., IX. old.

² Jagemann, Deutsche Strafrechtszeitung, I. köt. 20. oldal

³ Howard, Über Gefängnisse und Zuchthäuser, übersetzt von Wilhelm Köster, Leipzig (Weygandsche Buchhandlung), 1780.

⁴ Jelzett munka 47. old.

nem több tekintetben korszakalkotó munkát végezhetne még sok európai nyugati kulturállammal szemben is. E mellett nem szabad szem elől tévesztenünk azt sem, hogy a börtönügy helyes szervezésének és megfelelő kialakulásának nélkülözhetetlen előfeltétele, hogy törvényi szabályozásáról kielégítő módon gondoskodás történt legyen. Nem szabadna azonban beérnünk a mai helyzetnek egyszerűen törvényi szankcionálásával, hanem a törvényhozási szabályozással párhuzamosan általános reformokról is gondoskodnunk kellene. Egy új törvény, ha csekély mértékben is, de mégis hozzon és teremtsen új intézményeket, valósítson meg új eszméket és adjon tanúságot haladásról!